

EL PERQUÈ EL VENDRELL GAUDEIX DE L'AIGUA DE TOMOVÍ

XAVIER INGLÈS I BO

El fet que els pous d'aigua de Tomoví estiguin situats al terme municipal d'Albinyana i proveeixin la vila del Vendrell podria deixar entreveure una situació una mica estranya. Això i un article del desaparegut setmanari Baix Penedès va fer que l'autor entrés a indagar la qüestió que el títol de la comunicació planteja. Una sèrie de documents confirmen la possessió "de temps immemorial" d'aquests pous per la vila del Vendrell.

EL PERQUÈ EL VENDRELL GAUDEIX DE L'AIGUA DE TOMOVÍ

Les aigües que en gran part i no fa pas gaires anys en la seva totalitat abasteixen la vila del Vendrell provenen de Tomoví, zona geogràfica dins el terme d'Albinyana, que és datada documentalment el 986 en el Cartulari de Sant Cugat del Vallès. Aquest monestir exercia el poder i l'administració a quasi tot el nostre territori, confirmat més tard pel rei Jaume I el Conqueridor en data del 23 de febrer del 1234: *Castrum vero de Caldario S. Vicenti, castrum de Albiniana cum gurdís, castrum S. Oliva, castrum Thomalbuy cum quadra de Albornar.*

Sempre hem donat com a suposat que l'aigua que surt dels pous de Tomoví pertany al Vendrell i no tenim consciència que hi hagi hagut cap disputa a causa de la raó assenyalada línies enrera. Sempre, ja de molt antic, s'ha dit que «pertanyen de temps immemorial al comú vendrellenc», com ho diu la reglamentació que es féu el 1835 i en el «Vendrell històric», en Jaume Ramon i Vidales.

El primer estudi que s'ha fet sobre aquest assumpte és un article signat per Josep M. Inglès i Rafecas, avui cronista de la vila, publicat al setmanari *Baix Penedès*, extingit, l'11 de novembre de 1968. Aquest article ens obre una porta al problema. Reflecteix un document del Cartulari de Sant Cugat del Vallès, actualment a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, al foli 107 núm. 365, amb data 29 de novembre de 1208, que ajuda a donar fe de la propietat de l'aigua. Transcriu, en primer lloc, el

document en llatí i tot seguit traduïda la primera part, igualment com fa l'autor de l'article, ja que és el punt que més interessa.

L'altre, del qual no faré esment, és fórmula de ratificació, amb condicions de venda i cessió, etc.

*Omnibus sit manifestum quod ego Guillelmus de S. Oliva, et uxor mea Guillelma, per nos et per omnes nostros, concedimus, et damus, et vendimus in perpetuum sine omni diminucione... in ipsa aqua nostra de S. Oliva non faciamus, et accipiat predictam aquam a molendio que vocant de Solario inferius, sic damus Domino Deo et s. Cucuphati martiri et tibi, dompno Berengarii, eiusdem loci abbatis, et tuis monachis qui ibi Deo serviunt. Eo scilicet vestri et accipiant per terminum s. Olive cant eam homines vestri et accipiant per terminum s. Olive quodcumque voluerint in yeme et in estate, libere et absolute per cuncta loca in honore s. Cucuphatis, eceptis dominicis diebus et iovis, quos dies retinemus ad homines nostros de Palacio tantummodo per diem a solis ortu usque ad occasum; ceteris autem diebus et noctibus habeatis predictam aquam ad vestram vestrorumque... Concedimus namque vobis et vestris ipsam **aquam vestram de Tomalbuy** possitis eam ducere per terminum nostrum de s. Oliva sine ulla contrarietate... Quod omnia, sicut predictur, vobis teneri et observari faciamus contra cunctos homines et feminas per bonam fidem, sine omni vestro vestrorumque engan. Accipimus a vobis pro his omnibus solidos denariorum monete Barchinon quos nobis corporaliter numerastis, nichilque remansit penes vos in debito. Unde renunciamus omnino exceptioni numerate pecunie. Et si quis predictam aqua vel eius meatus in aliquo vobis turbaverit, infra X dies vestra cognicione omne dampnum et gravament vobis plenarie recerciemus, vel receriri faciemus, et hoc totum, sicut predictur, convenimus vobis et vestris atendere et adimplere per bonam fidem et sine vestro vestrorumque engan. Sed tamen tali modo vendimus vobis predictam aquam, quod de ipso loco superius ubi vos et vestris hominis accipitis iam dictam aquam homines nostris s. Olive possint rigare res eorum sicut ei opus sit ad bonum intellectum et sine malo ingenio, et ego Guillelma, uxor iam dicti Guillelmi, renuncio iure sponsalicio meo omnibus de iam dicte vendicione, sicut superius resonat, et ut firmitus habeatur manibus meis propriis, esponte et non invita, iuro per Deum et super sancta IIII Euvangelica, quod per me motipsam teneam et teneri faciam. si quis hic...*

Actum est hoc III° Kal. dec., a^o Domini MCCVIII^o.

S-m Guillelmi de s. Oliva; s-m uxor mea, Guillelme, nos qui hoc...; s-m Petri de Rabaza; s-m Bernardi de Calafello; s-m Bernardi de Creixell, hii sunt testes heiis rei. Berengarii, presbiteri, qui hoc scripsit...

«Sigui conegut per tothom que jo, Guillem de s. Oliva, i la meua esposa Guillema, concedim, donem i venem a perpetuitat, no fent ni nosaltres ni ningú dels de casa nostra cap classe de disminució en l'aigua nostra de Sta. Oliva. Rebreu aquesta aigua del molí que anomenem del «Solari» de baix. Ho donem a Déu, o St. Cucufat màrtir i a tu, Dom Berengari, abat d'aquest lloc i als teus monjos que aquí Déu serveixen. Us ho venem de tal manera que tots els vostres en puguin prendre tota la que vulguin tant a l'hivern com a l'estiu i la puguin conduir pel terme de Santa Oliva lliurement per tots els llocs en honor de Sant Cucufat a excepció dels diumenges i els dijous, els quals dies la guardem pels nostres homes de palau només durant el dia, això és, des de la sortida fins a la posta dels sol; els altres dies i nits la teniu per a vosaltres i per als vostres... Us concedim també a vosaltres i als vostres que la vostra aigua de Tomoví la pugueu conduir per dins el nostre terme de Santa Oliva sense cap classe de contrarietat...» etc.

Aquest document no és el títol de propietat però sí que hi ha una part importantíssima: «aquam vestram de Tomnaibuy», la vostra aigua de Tomoví.

Si bé no documentalment ratificat, sí que podem afirmar que l'aigua pertany al monestir de Sant Cugat del Vallès però no perquè en gaudeixi sols la vila del Vendrell sinó que devia ser d'ús de tota la baronia.

Un altre punt important és la concessió de conducció de l'aigua per dins el terme de Santa Oliva; si resseguim aquesta en l'actualitat no pren direccions cap a diferents llocs del que era la baronia en aquests anys, sinó que va en direcció al Vendrell, seguint el torrent de l'Albornà i d'aquest a la Riera de la Bisbal, i no hi ha indicis que en prenguéss altres; així podríem fer el supòsit que aquests pous, antigament fonts, ja proveïen en exclusiva els rodals i el propi «manso» o «mas Vendrell».

Encara que tinguem aquest focus de claredat, el document no ho confirma.

Després de molts anys sense poder sortir d'aquest forat, en part a causa de l'estat en què es trobava l'Arxiu Municipal del Vendrell, va caure a les nostres mans un document incomplet subscrit per Jeroni Clariana, escrivà —avui dia en diem notari— i secretari de la vila on, a causa d'un plet entre regidors de la vila i diputats, representant al poble, «por propios del comun las aguas de la fuente de Tomoví»; per ser més explícits de si les aigües eren dels particulars o del «comú». A causa d'aquest enrenou, entre el 1768 i el 1770 el senyor Jeroni Clariana hagué de fer una investigació per averiguar a qui pertanyia la propietat d'ús de l'aigua de Tomoví.

Tal com consta en aquest document, recull de documents, de dita investigació, desenterrà en l'arxiu municipal uns capbreus on consta per escrit a qui escau la propietat en conflicte. Diu el següent, escrit tal com és l'original:

«Geronimo Clariana escrivano publico y Real de la villa del Vendrell del Partido de Villafranca del Panadés y Secretario del Ayuntamiento del Baile y Regidores de la misma villa, certifico como en el Archivo de la Casa Capitular de la propia villa, se halla un cabreo o Libro autentico, y en forma probante de los Diezmos, Censos y demás derechos Dominicales que el Ilre. Sr. Abad del Real monasterio de San Cugat del Valles, como a Señor y Baron de la expresada villa, y su termino percibe en ella, y se encuentra, y Lehe, que la universidad de la citada villa, con fecha de tres de Abril, del año de mil quinientos, sesenta, y dos, reconoce tener, y poseher en alodio y directa Señoria de dicho du Barón (vajo la prestacion de varios Censos) diferentes propiedades, y derechos divididos por Capítulos, o ítems, y entre estos, se halla uno que a la Letra es como se sigue=Ítem te, y posseheix dita universitat la Aygua de la font o torrent de Tomoví de la qual regan los havitans en dita villa sos Horts, y poden disposar perdit effecte de rear a son plaher; e tenen dita Aygua per dit Monastir, eo perdit Sr. Abad e sots domini, y alou seu a cens de tres quarteres de forment, pagadores quiscun any en lo die, o festa de San Pere, y San Feliu; del mes de Agost e pertany a dita universitat per pcessio antiquissima pacifica y prescripta que tenen de servirse de dita Aygua, é pagar dit cens=»

Igual com aquest va certificant el mateix que diu el capbreu de 1557 i el de 1694, amb semblant text. A més inclou en la documentació una confessió amb data 24-12-1741, feta per Joan Solà, Josep Vidal, Josep

Llenismo Clariana Is.^{no} publico de la villa del Vendrell
 del Partido de Villa franca del Panadés, vajo escrito; como
 en el Labreo original delos Censos, dixemos, y demas dera-
 chos dominicales, que el Il^{re} s^r Abad del Real Mo-
 nasterio de San Cugat del Valles, como a Señor, y Ba-
 rron de la propria villa, perzive de la misma, y in
 termino, otorgado en mi poder, vajo la fecha de vem-
 te y quatro dias del Mes de Diziembre del año de
 Mil sete cientos quarenta, y vno, se encuentra, y lehe
 una confession, con la qual, Juan sola, Joseph Vidal,
 Joseph Bonet, Jayme Nin, y Pablo Romeu, Regidores que
 eran en dicho año, en nombre de su comun, y univer-
 sidad de dicha villa del vendrell reconocieron tener,
 y poseher en plo dio y directa Señoria de dicho Abadia-
 to diferentes propriades, y derechos vajo la presta-
 cion de algunos Censos, con diferentes Capítulos, o
 Item; Yentre estos se encuentra, y lehe vno, que
 ala Letra es como se sigue. = Item te, y poseheio
 la dita universitat la fon del torrent de tomoví;
 de la Aygua de la qual regan los habitants de di-
 ta vila los horts, y hortas, y poden disposar per dit ef-
 fecte de regar a son plaher; e sete la dita aygua per
 dit s^r Abat a ters firma, y fatiga, y sots domini, y

*alou de aquell a cens de tres quarteras de formen,
bo, net, y rebador, tots anys pagador lo die de Sant
Pere, y San Feliu delihs de agost. =* _____

Fragment d'un document del 1770 subscrit per Jeroni Clariana, referent a la propietat d'ús de l'aigua de Tomoví.

Bonet, Jaume Nin i Pau Romeu, regidors que nomena la mateixa possessió que dicten els capbreus abans esmentats.

Per voler acabar de lligar tota la documentació que el senyor Joeroni Clariana recollí, ell mateix escriu:

«Sin embargo he querido indagar, si antes del citado año Mil quinientos sesenta y dos, se justificaria por otro documento mas legitimo, el origen de su dominio, a que me han contestado, varios sugetos, ancianos de aquel Pueblo, que en el año 1709 un Archivo que se hallava dentro de la iglesia y en él se custodiaban los papeles de importancia, pertenecientes á la villa, fue incendiado, con todo lo que havia, en donde se crehe (que en caso de haver alguna justificación, concerniente a las referidas Aguas) fue igualmente reducida a cenizas; pero parese es suficiente prueba los mismos cabreos antiquissimos, cuyas clausulas se hallan variadas en los quatro documentos que acompaña».

Així, doncs, en aquest fragment del document, pàgina 14, es trenca, en principi, tota possibilitat de trobar un document que provingués de Sant Cugat del Vallès on s'afirmés la concessió de la font i les aigües de Tomoví a la vila, encara que bé poden valer els capbreus que han aportat proves vàlides al problema.

Com a nota curiosa final, el document i els capbreus sempre parlen que la propietat de l'ús de les aigües són dels particulars i no del «comú», contradiant la frase que he anomenat al principi del treball «pertanyen de temps immemorial al comú vendrellenc», cosa que amb segons quines intencions ens podria fer deduir si els habitants de la vila encara avui hauríem de no pagar l'aigua.